

Multifunktionel arealomlægning på Fyn – et socialt og naturfagligt perspektiv

Liva Andkjær Olsen, nyuddannet fra UCL og modtager af JID-prisen, har i sit afgangsprojekt dykket ned i de komplekse udfordringer ved multifunktionel arealomlægning på Fyn. Vi mødtes over telefonen for at tale om hendes erfaringer, de sociale dynamikker i processen, og hvordan man kan balancere natur, landbrug og lokal forankring i praksis.

Hvad handler dit projekt om?

— Mit projekt tager udgangspunkt i en praktikperiode hos Faaborg-Midtfyn Kommune, hvor jeg fulgte arbejdet med omlægningsplanen for kvælstof- og CO₂-reduktion, samt mere natur, i forbindelse med Grøn Trepert. Kommunen har ansvar for at samarbejde med den lokale trepart og der er søgt om tilsagn til at lave forundersøgelse til 11 kvælstofvådområdeprojekter. Det er netop tilbageholdelse af kvælstof der er særligt fokus på nu.

I min opgave forsøgte jeg at skrive mig ind på de udfordringer, der er ved at opnå multifunktionalitet i arealomlægningen, når de administrative rammer ikke tager højde for helheden.

Jeg fik konkret erfaring fra ansøgningerne til SGAV med den problematiske forsimpning, der sker i den administrative håndtering af de meget komplekse projekter, vi sidder med. I vores tilfælde fik vi tilbud fra rådgivere om at lave forundersøgelser, og der er lige nu søgt om tilsagn til 11 kvælstofvådområdeprojekter i kommunen, hvoraf nogle af dem indeholder flere delområder.

Hvad er de største udfordringer med kvælstofvådområder?

— Jeg vil mene, at alt arbejde med at få trepartsaftalerne til at lykkes, rummer udfordringer og en stejl læringskurve: Næste gang vil vi f.eks. allerede inden rådgiverkontakt have afdækket naturværdierne i området, så vi undgår at omlægge til vådområder og risikere forringelse. Vi vil som kommune både lave den ejendomsmæssige forundersøgelse og være rigtig godt forberedte med henblik på forundersøgelsen af naturen. Disse forundersøgelserne skal være på plads, før vi kan ansøge om godkendelse og realisering.

Kvælstofvådområder er særligt komplekse, fordi de skal screenes grundigt for vandtilløb eksisterende natur. Ofte udpeges knap så gode landbrugsjorde, men problemet er, at når man tilfører næringsstoffer til næringsfattige områder, kan det føre til overvækst af de arter der lever godt i et næringsrigt miljø, som fx græs og siv – og ikke de specialiserede arter, vi gerne vil beskytte, som ofte trives i et næringsfattigt miljø, uden konkurrence fra de næringskrævende arter. Derfor er det vigtigt at tænke den fremtidige naturpleje ind fra starten. Hvordan tager man sig bedst af disse steder ud fra de fremsatte mål og naturens egne mekanismer?

Et andet centralt punkt er, at jorderne ikke er statsejede, men privatejede. Derfor er det også afgørende at få lodsejerne med tidligt i processen. Hvis man inddrager dem og deres visioner, viser tillid og skaber et trygt rum, tror jeg, at man kan lave gode aftaler, der sikrer en bæredygtig fremtidig pleje og dermed et mere fremtidsikkert projekt – for eksempel ved at etablere gode græsningsaftaler, så området bliver plejet af kvæg eller heste, som er med til at holde de næringskrævende arter nede og fjerne næringsstoffer fra området. Man kan gøre mange ting.

Dem, der ligger jord til de projektområder der skal tilbageholde kvælstof, skal kompenseres, og det er uafhængigt af om området omlægges til et kvælstofvådområde der kun har til formål at tilbageholde kvælstof, eller om det er til et multifunktionelt projekt, som, ud over kvælstoftilbageholdelse også øger biodiversiteten og har potentiale til et rekreativt område. Systemerne omkring Grøn Trepert former sig tilsyneladende undervejs i arbejdet med at realisere aftalerne herude lokalt og det er tydeligt for os, der arbejder med området, at vi af og til betræder ny grund.

Hvad betyder "multifunktionel arealomlægning" i praksis?

— Det betyder, at der skal tilgodeses en lang række af funktioner, virkemidler, effekter og/eller interesser og i det samme projekt og i det samme landskab. Vi vil gerne naturgenoprette, sikre den vilde natur og forbedre dyrs levevilkår og biodiversitet generelt, men vi skal også kultivere naturen, så vi sikre god afvanding fra omdriftsmarker, samt sikre at det rekreative brug og de sunde friluftinteresser kan få lov til at fylde noget. Der skal også stadig kunne drives landbrugsvirksomhed med en gerne øget produktion og på den måde er der mange interesser at tage hensyn til i de samme områder. Det er med tungen lige i munden, at vi overvejer alle disse dynamikker og forhold, der kan opstå gennem de tiltag, vi vælger.

Det er en udfordring at indtænke multifunktionaliteten, fordi der er så mange krav og hensyn at tage. På kvælstofområdet kan man f.eks. ikke altid måle succes i naturgenopretning. I stedet handler det om at tilbageholde kvælstof på landjorden, i lavninger eller ved at etablere overrislingszoner, hvilket i nogle tilfælde kommer i konflikt med eksisterende §3-natur. Og her opstår endnu et dilemma: Hvad mister vi, hvis vi omdanner en eng til et kvælstofområde? Vi skal undgå at påvirke den eksisterende natur negativt og det kan være svært at få alle interesser til at gå op i en højere enhed.

Et andet problem er, at den data vi kan finde gennem vores gis-kort, der bruges til at udpege områder, ikke altid er forenelig med virkeligheden. Det kan skabe konflikter, hvis man ikke inddrager de lokale aktører tidligt, fordi det er de lokale, der har det lokale kendskab – og det er vigtigt! Alle projekter skal landes på jorden, forankres praktisk og konkret, før end vi kan få det multifunktionelle aspekt ind. Men det er min klare overbevisning, at det vil kunne give så meget til mange områder og i min opgave rummer multifunktionalitet som teoretisk emne et stort potentiale.

Du har brugt et socialkonstruktivistisk perspektiv i din opgave – hvorfor?

— Fordi det arbejde, der foregår nu i forbindelse med arealomlægningen også handler om mennesker og deres forskellige syn på naturen. Jeg har kigget på, hvordan forvaltningen, lodsejerne og rådgiverne opfatter det grønne trepartssamarbejde, men også på noget så grundlæggende som, hvad naturen betyder for dem – hvad natur er for dem. Forstår de forskellige parter natur som en ressource, som noget vildt – natur for naturens skyld, som et rekreativt rum, eller noget helt fjerde? Det er vigtigt at forstå, hvad der former deres blik og opfattelse – deres opvækst, værdier og erfaringer – for at kunne finde den konstruktive dialog. Og så er det selvfølgelig også vigtigt at være klar over hvor man selv kommer fra og dermed hvad man selv tager med ind i dialogen med lodsejer.

Der er en udbredt og i mine øjne ret uheldig opfattelse af, at lodsejerne ikke er interesserede i trepartssamarbejdet. Det er ikke min opfattelse. De fleste er faktisk meget konstruktive, selvom

situationen er kompleks og for nogen ret uklar. Et fælles sprog om naturens værdi og landskabets funktion er nøglen, tror jeg. Nogle ser naturen som noget, der skal give glæde og oplevelser, mens andre ser den som en ressource. Der er ikke noget, der er forkert, men det virker afgørende at have forståelse for hinandens udgangspunkt for overhovedet at lykkes med samtalen om, hvad vi nu gør.

Har du her til slut en sidste bemærkning om de udfordringer, som mange kommuner står overfor med arealomlægningen?

— Det er bare en stor opgave. Fordi der skal være økonomisk støtte til at gøre noget godt for naturen, men der behøves også gode viljer for at få noget til at ske. Der skal være tillid til systemet, selvom der samtidig med en vis trussel om fremtidige kvælstofreguleringer – det er en blanding af love, mennesker, relationer, natur, processer og administration, der skal til for at få tingene til at ske. Og så selvfølgelig politisk bevågenhed. Jeg har mærket en ændring i holdningen, hvor der er mere åbenhed for at tænke i fremtidig naturpleje og multifunktionalitet. Men det kræver, at vi tager højde for alle parter behov og får skabt nogle fælles løsninger, som mange skal kunne se værdien i.

Liva Andkjær Olsen har en baggrund som arborist og anlægsgartner før sin videreuddannelse. Hendes projekt har vist, at succesfuld arealomlægning kræver både naturfaglig viden og forståelse for de sociale dynamikker, der spiller ind, og hendes viden på området er efterspurgt af flere aktører. Liva er nu ansat som projektleder for det grønne trepartssamarbejde i Faaborg-Midtfyn Kommune.